

LÒNG YÊU NƯỚC

(Ngày Nay số 163 – ngày 28/5/1939)

LTS: Lòng Yêu Nước thuộc về loạt bài Công Dân Giáo Dục nhằm giới thiệu ý niệm công dân và những quyền hạn cùng bốn phận của một công dân. Vào thời điểm Hoàng Đạo viết loạt bài này, ý niệm công dân còn rất mới mẻ và xa lạ với người Việt Nam, vốn giữ vai trò một thần dân trong xã hội phong kiến thuộc địa. Lòng Yêu Nước phân tích sự khác biệt giữa lòng ái quốc thật sự với chủ nghĩa quốc gia cực đoan, và ý niệm công dân quốc tế.

Lòng yêu nước là một tính tình chung cho mọi người, hầu như một thiên tính; ai cũng công nhận rằng ở dưới thời đại này, dầu có tinh thần quốc tế đến đâu, cũng không khỏi vương trong lòng thứ tình ái ấy, nhưng nếu ai ai cũng đều yêu nước, không phải là ai ai cũng yêu nước như nhau.

Lòng yêu ấy nhạt hay đậm, nông nổi hay sâu sắc, là tùy từng người, tùy từng quan niệm của mỗi người đối với nước.

Bắt đầu là lòng yêu quê hương, cái làng đã thấy ra ra đời, lớn lên, rồi hưởng những nỗi vui, nỗi khổ của cuộc đời niên thiếu. Đối với nhiều người còn chất phác, lòng yêu nước chỉ là lòng yêu ấy, không vượt ra ngoài lũy tre xanh, các đình làng hay ngôi mộ tổ.

Lòng yêu nước một cách thô sơ ấy ở nước ta xưa kia rất mạnh và hiện nay ở nhiều nơi vẫn còn đậm thắm như xưa, đậm thắm đến nỗi những người đi nơi khác kiếm ăn đều bị gọi một cách khinh bỉ là kẻ “bỏ làng”. Ta cũng nên nhớ rằng tư tưởng thiển cận ấy, cách đây chưa lâu, còn được lối tổ chức trong các làng nuôi cho mạnh mẽ: những người đến ngụ cư ở một làng nào đó thường bị dân làng ấy bạc đãi khinh miệt. Vì lẽ ấy, đối với nhiều dân quê, lòng yêu nước là một tính tình mờ ảo lẫn với lòng yêu họ hàng làng mạc. Một lẽ nữa, là họ sống quanh quẩn dưới gốc cây đa làng, khiến họ không biết đến những miền khác trong nước, mà họ coi là xa lạ như cảnh trí một nước khác. Chẳng thế mà đối với nhiều người dốt nát, Nam kỳ là nước Sài Gòn, hay Hanoi là nước Bắc kỳ.

Tuy nhiên, ta có thể tự an ủi rằng không phải chỉ có ít nhiều dân quê nước ta ngờ nghếch như vậy, mà cả đến dân quê nước Pháp cũng còn có ít nhiều người vẫn dốt nát như thế.

Đối với những người đã biết đi đây đi đó, và sống ở những miền có đường giao thông dễ dàng tiện lợi, lòng yêu nước nhiều khi không còn là lòng yêu cha đất tổ nữa, mà là lòng yêu một mảnh đất nào ở trong nước mà họ thấy mến yêu, muốn sinh cơ lập nghiệp ở đấy.

Tình yêu ấy sâu xa hơn, khi người ta đã có một quan niệm rộng rãi về tổ quốc. Lịch sử dạy người ta rõ nguồn gốc của nước, nên khi đọc đến sử ký nước nhà, người ta thấy lòng yêu nước mạnh mẽ hơn, là vì người ta nhận rõ hơn cái tinh thần đoàn kết dân một nước; những nỗi đau khổ chung, những nỗi hoan hỉ hay đắc thắng chung, đó là một cái gia tài kỷ niệm có năng lực làm cho người ta cảm thấy rõ sự liên lạc mật thiết của mình với người cùng nước. Và ý tưởng ái quốc đã mạnh mẽ rành rọt khi trào trong một nước có những câu ca dao như câu:

Nhiều điều phải lấy giá gương,

Người trong một nước phải thương nhau cùng.

Tôi vừa nói đến những nỗi đau khổ chung và tôi xin các bạn chú ý đến ý tưởng ấy hơn, và sự khổ chung làm cho người ta thân yêu nhau hơn là sự sung sướng, kết chặt tình thân ái hơn, và vì thế, làm cho lòng yêu nước rạn ròi hơn.

Lòng yêu nước, mạnh mẽ hơn nhờ sự tế nhị về lịch sử, lại trở nên thanh cao hơn khi được trí suy nghĩ nâng đỡ lên. Lúc đó, người ta có thể yêu tổ quốc, vì tổ quốc theo đuổi một mục đích cao thượng, vì nước là nơi xuất sản ra những tư tưởng siêu việt, hay vì nước noi theo cái lý tưởng tự do. Chính vì lẽ ấy mà hồi Đại cách mệnh ở Pháp, người ta đã có thể nói: "mỗi người có hai tổ quốc, nước mình và nước Pháp". Và cũng vì lẽ ấy, có người đã nói: "người ta có thể hy sinh tính mệnh cho Voltaire hay cho Goethe cũng như cho đất của ông cha".

Lòng yêu nước của người nước này không trái ngược, đối chọi với lòng yêu nước của người nước kia. Ta sinh ra, lớn lên tự nhiên đem lòng yêu cây cỏ, cảnh vật của nước ta, tự nhiên ta cảm thấy liên lạc với người cùng nước, sung sướng khi mọi người sung sướng, đau khổ khi mọi người đau khổ, nhưng không phải vì thế mà ta ghét hay khinh cây cỏ, người vật của nước khác. Ta ưa cam hơn lê, nhưng không vì thế mà ta có thể bảo cam hơn lê, ta yêu nước ta, nhưng không vì thế mà nước người kém nước ta được. Nếu mỗi nước có một lý tưởng riêng, một điệu đàn riêng, thì cả thế giới có thể là một cuộc hòa nhạc lớn, không có tiếng đàn nào ngang dây hết.

Nhưng lòng yêu nước như vậy, có thể bị người ta làm sai lạc đi. Quốc gia chủ nghĩa chính là một chủ nghĩa đã làm thiên lòng yêu nước đi vậy. Cái tính tình đáng kính này, chủ nghĩa kia đã buộc cho nó một nghĩa mới, vì đã ghép thêm vào ý nghĩa của nó cái ý tưởng tự tôn. Quốc gia chủ nghĩa, như ông Barrès đã nói một cách vắn tắt và rõ ràng, là bất cứ việc gì, đều lấy nước Pháp làm gốc cho sự bàn luận. Nước Pháp đã, nước Pháp trước hết mọi sự. (Đây ta có thể lấy nước Đức hay nước Ý, hay một nước khác thay vào nước Pháp). Trước hết cả, cả tư tưởng, cả tự do hay nhân đạo. Làm cho nước mình giàu, mạnh, dẫu phải diệt vong các nước khác cũng mặc. Có thể mới là đặt nước lên trên mọi sự, có thể mới là "thờ nước". Và vì thế, ông Barrès mới có thể nói đến sự "yên lặng kính cẩn, như trong nhà thờ" khi nói đến những buổi ca tụng nước mình. Và vì thế, có nhà học giả dám nói rằng "Quốc gia chủ nghĩa sẽ là tôn giáo của tương lai".

Chủ nghĩa quốc gia, vì làm thiên lệch lòng ái quốc, vì quá tôn nước mình, hóa ra khinh rẻ nước người, và là mầm của sự chiến tranh nước này với nước kia, cái mầm của sự lấn áp nước yếu của nước khỏe, cái mầm của chủ nghĩa đế quốc. Trong thực tế, chủ nghĩa quốc gia ở nhiều nước đã đi đến chủ nghĩa đế quốc. Nước Ý sang chinh phục nước A, tự nhận là dân tộc văn minh, đáng đi diệt vong nước người để làm tôn sự phú cường của nước mình, là một trong nhiều nước đương phụng sự đế quốc chủ nghĩa. Chủ nghĩa đế quốc, xem như vậy, đã đặt nền tảng trên sự tự cao tự đại, trên một sự kiêu căng không bờ bến. Và cùng với chủ nghĩa quốc gia, chủ nghĩa đế quốc đã đưa và sẽ đưa nhân loại đến sự nô lệ, đến sự tàn phá, đến sự diệt vong.

Làm thiên lệch lòng yêu nước có hại như vậy. Vì thế ta cần phải rõ thế nào là yêu nước một cách chính đáng, cao thượng. Và ta phải luôn luôn tự nhắc với Montesquieu, nhà tư tưởng trứ danh của Pháp, rằng: "Tôi yêu tổ quốc, không những vì tôi sinh ra ở đây, mà lại còn vì nước tôi là một phần của cái tổ quốc lớn là thế giới. Tôi tưởng những người yêu nước đều phải thương đến tất cả những người nghĩ như mình và biết yêu như mình".

Hoàng Đạo